

اعتیاد

سبب شناسی، پیشگیری و درمان

دکتر مسیب یارمحمدی واصل

دانشیار روانشناسی دانشگاه بوعلی سینا

فاطمه قنادی

کارشناسی ارشد روانشناسی بیمارستان فاطمیه همدان

۱۴۰۰

سرشناسه	پارمحمدی واصل، مسبب، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	اعتیاد سبب‌شناسی پیشگیری و درمان/مسبب پارمحمدی واصل، فاطمه فتادی ویراستار علمی حسین محقق
مشخصات نشر	همدان: دانشگاه بوعلی سینا، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۳۳۰ ص.: جدول، مصور، نمودار.
شابک	۹۹۰۰۰۰ ریال 978-600-128-341-3
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۳۳۹ - ۳۴۹.
موضوع	اعتیاد -- سبب‌شناسی
موضوع	Drug addiction -- Etiology
شناسه افزوده	فتادی، فاطمه، ۱۳۶۴ -
شناسه افزوده	محقق، حسین، ۱۳۵۲، ویراستار
شناسه افزوده	دانشگاه بوعلی سینا، انتشارات
رده بندی کنگره	۵۸۰۱HV
رده بندی دیویی	۲۹۳/۳۶۲
شماره کتابشناسی ملی	۵۵۲۸۷۳۷

عنوان: اعتیاد: سبب‌شناسی، پیشگیری و درمان
مولف: دکتر مسبب پارمحمدی واصل، فاطمه فتادی
ویراستار علمی: دکتر حسین محقق
ویراستار ادبی: سهیلا خانی
طراح جلد و صفحه‌آرا: مهندس فاطمه خانی
ناشر: مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا
مدیر مرکز نشر: دکتر محمدجواد یداللهی فر

چاپخانه: روشن

صفحه و قطع: ۳۳۰ وزیری

نوبت چاپ: اول

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۹۹۰۰۰۰ ریال

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰

شماره کتاب: ۴۹۰-الف

شابک: ۳-۳۴۱-۱۲۸-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق برای مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا محفوظ است

مراکز فروش در همدان: ۱. دانشگاه بوعلی سینا، مرکز نشر دانشگاه تلفن: ۰۸۱۱-۸۲۹۱۲۷۶

۲. خیابان شهید حسین فهمیده، روبروی پارک مردم، فروشگاه مرکز نشر

۳. خیابان مهدیه روبروی خانه معلم- انتشارات دانشجو

نمایندگی فروش در تهران: ۱. موسسه کتابیران، میدان انقلاب، خیابان لبافی نژاد غربی (بعد از چهار راه کارگر جنوبی)، بعد از فروشگاه شیلات، پلاک ۲۳۷

تلفن: ۶۶۹۲۶۶۸۷-۶۶۲۲۳۴۱۶

۲. نوپردازان، میدان انقلاب، خیابان لبافی نژاد، بین ۱۲ فروردین و اردیبهشت، پلاک ۲۰۶ تلفن: ۶۶۴۹۴۴۰۹-۶۶۴۱۱۱۷۳

پیشگفتار.....

فصل اول: کلیات اعتیاد

۱.....	اعتیاد چیست؟
۲.....	معیارهای تشخیص اعتیاد
۳.....	معیارهای تشخیص سوء مصرف مواد
۴.....	معیارهای DSM-5 برای اختلال وابستگی به مواد شامل موارد زیر است:
۵.....	مراحل یا روند مصرف مواد
۶.....	همه گیر شناسی اعتیاد
۹.....	علائم مصرف مواد
۹.....	علائم جسمانی
۱۰.....	علائم روانی
۱۰.....	علائم اجتماعی - اقتصادی

فصل دوم: انواع مواد

۱۳.....	انواع مواد، آثار و عوارض مصرف مواد
۱۴.....	مصرف سیگار
۱۹.....	تریاک
۲۱.....	مورفین
۲۲.....	هروئین
۲۳.....	کراک
۲۴.....	حشیش (علف، بنگ، جرس و سیگاری)
۲۵.....	اعتیاد به گل، علف یا ماری جوانا
۲۷.....	آمفتامین ها
۲۸.....	کوکائین
۲۹.....	شیشه یا کریستال
۳۰.....	اکستازی
۳۲.....	ال. اس. دی LSD
۳۳.....	تمجیزک و نورجیزک
۳۴.....	الکل

۳۴		استروئیدهای آنابولیک
۳۷		مواد استنشاقی
۳۸		داروهای روانگردان
۳۸		فن سیکلیدین ها (PCP)
۳۹		کدئین
۴۰		دیفنوکسیلات
۴۰		ترامادول
۴۰		ریتالین
۴۱		متادون
۴۴		روش های مصرف مواد

فصل سوم: عوامل مؤثر بر اعتیاد

۴۹		نظریه های اعتیاد
۴۹		نظریه عوامل عصبی - شیمیایی
۵۳		نظریه های روان پویایی
۵۴		نظریه های رفتاری
۵۵		نظریه های شناختی
۵۶		نظریه های اجتماعی
۵۷		نظریه کنترل اجتماعی
۵۸		عوامل خطرساز مؤثر بر اعتیاد

فصل چهارم: پیشگیری از اعتیاد

۸۹		پیشگیری از مصرف مواد
۸۹		راهبردهای کاهش عرضه
۸۹		راهبردهای کاهش تقاضا
۹۰		انواع پیشگیری از مصرف مواد
۹۱		استراتژی های پیشگیری از اعتیاد
۹۱		اشکال مختلف استراتژی های پیشگیری از اعتیاد
۹۲		فعالیت های پیشگیری متمرکز بر فرد
۹۲		فعالیت های متمرکز بر مقتدرسازی یا قادرسازی فردی و خانوادگی
۹۳		فعالیت های پیشگیری متمرکز بر آگاه سازی و آموزش والدین
۹۳		فعالیت های پیشگیری متمرکز بر مدرسه و آموزشگاه

۹۶	فعالیت‌های پیشگیری والدین متمرکز بر نوجوانان و همسالان
۹۶	فعالیت‌های پیشگیری از طریق رسانه‌ها
۹۷	فعالیت‌های پیشگیری متمرکز بر محل‌های کار
۹۷	فعالیت‌های پیشگیری مبتنی بر اجتماع
۹۷	فعالیت‌های پیشگیری مبتنی بر دین و مذهب
۱۰۰	برنامه‌های پیشگیری از اضطراب و افسردگی
۱۰۰	فعالیت‌های پیشگیری بر اساس آموزش مهارت‌های زندگی
۱۰۴	آموزش مهارت خود کنترلی و مقاومت در مقابل فشارهای دوستان یا مهارت نه گفتن
۱۰۵	روش‌های به اطاعت و داشتن و فشارهای دوستان
۱۰۸	مهارت نه گفتن چیست؟
۱۰۹	روشهای تقویت مهارت‌های نه گفتن
۱۱۲	فعالیت‌های پیشگیری از طریق آموزش همسالان
۱۱۲	فعالیت‌های پیشگیری مبتنی بر رویکرد تغییر نگرش یا تغییر باورهای پیش اعتیادی نوجوانان
۱۱۳	آموزش این تفکر به نوجوانان که با احتمال ۸۰-۹۰ درصد با یک بار مصرف معتاد خواهد شد
۱۱۴	رویکرد مبتنی بر آگاهسازی و برانگیختن مردم از طریق ایجاد ترس و وحشت
۱۱۵	ایجاد دلبستگی و تعلق
۱۱۵	گسترش فعالیت‌های جانشین برای نوجوانان
۱۱۵	رویکرد شناخت افراد در معرض خطر و انجام اقدامات لازم
۱۱۹	رویکرد شناخت عوامل محافظت کننده در مقابل اعتیاد
۱۲۰	عوامل خطر و محافظ فردی مصرف مواد
۱۲۱	عوامل خطر و محافظ خانوادگی مصرف مواد
۱۲۲	عوامل خطر و محافظ اجتماعی مصرف مواد
۱۲۳	عوامل محافظ گروه همسالان، مدرسه و دانشگاه
۱۲۴	فعالیت‌های پیشگیری متمرکز بر آموزش و ایجاد مهارت تاب‌آوری

فصل پنجم: پیشگیری متمرکز بر دوره نوجوانی

۱۲۷	پیشگیری متمرکز بر دوره نوجوانی
۱۲۹	فرایند کسب هویت در دوره‌ی نوجوانی
۱۳۲	خصوصیات اصلی دوره نوجوانی از نظر دیوید ال‌کایند
۱۳۴	خصوصیات دوره نوجوانی

فصل ششم: پیشگیری متمرکز بر مهارت‌های والدین

۱۳۹	پیشگیری متمرکز بر آموزش مهارت‌های والدینی
۱۴۲	مهارت نظارت والدین
۱۴۲	باورهای اشتباه والدین از نظارت
۱۴۳	پیامد نبود نظارت بر رفتار فرزندان
۱۴۳	انواع فعالیت‌های نظارتی والدین
۱۴۵	نظارت فعال و نظارت منفعل
۱۶۴	دانش نسبت به سبک‌های فرزند پروری
۱۶۵	والدین سهل‌گیر و بی‌تفاوت
۱۶۶	والدین سختگیر و مستبد
۱۶۷	والدین طردکننده و بدون توقع
۱۶۸	والدین مقتدر و قاطع
۱۶۹	والدین با سبک توجه بیش از حد
۱۷۲	سبک دلبستگی ایمن
۱۷۳	سبک دلبستگی ناایمن دوسوگرا
۱۷۴	سبک دلبستگی ناایمن اجتنابی

فصل هفتم: درمان اعتیاد

۱۷۹	درمان اعتیاد
۱۷۹	درمان‌های دارویی اعتیاد
۱۸۰	درمان با متادون
۱۸۱	درمان با نالتراکسون
۱۸۲	درمان با بوپره نورفین
۱۸۲	کاهش آسیب اعتیاد
۱۸۴	اصول کاهش آسیب
۱۸۴	اجزاء برنامه کاهش آسیب
۱۸۵	درمان‌های روانشناختی اعتیاد
۱۸۶	طرح درمان
۱۸۶	باورهای ممانعت‌کننده از درمان
۱۸۷	باورهای هدایت‌کننده به درمان
۱۸۷	آموزش خانواده

۱۸۷	شناخت مشکلات شایع خانواده های اعتیاد
۱۸۸	شناخت تأثیر اعتیاد بر خانواده
۱۸۸	تأثیر اعتیاد بر همسر فرد در نتیجه تأثیر بر طلاق
۱۸۹	شناخت تأثیر اعتیاد والدین بر فرزندان
۱۹۰	مصاحبه انگیزشی
۱۹۱	مؤلفه های مصاحبه انگیزشی
۱۹۱	ایجاد امید به بهبودی و درمان در مراجع
۱۹۲	از بین بردن مقاومت های مراجع
۱۹۳	مراحل تغییر یا بهبودی

فصل هشتم: انجمن معتادان گمنام

۱۹۷	انجمن معتادان گمنام (NA)
۲۰۰	دوازده قدم معتادان گمنام
۲۰۵	سنت های دوازده گانه معتادان گمنام

فصل نهم: اجتماع درمان مدار TC

۲۲۹	اجتماع درمان مدار TC
۲۳۲	تاریخچه اجتماع درمان مدار TC
۲۳۳	(ب) فرد معتاد از دیدگاه TC
۲۳۴	(ج) بهبودی از دیدگاه TC
۲۴۱	وظایف تیم درمان در TC
۲۴۲	محیط فیزیکی TC
۲۴۲	ظرفیت TC
۲۴۳	برنامه روزانه در TC
۲۴۴	ساختار اجتماعی
۲۵۵	فرایند درمان در TC
۲۶۲	جلسات صبحگاهی

فصل دهم: پیشگیری از عود اعتیاد

۲۷۱	فرایند عود اعتیاد
۲۷۱	اندیشه عود
۲۷۳	عود کامل اعتیاد
۲۷۴	برای پیشگیری از عود چگونه رفتار کنیم؟

برنامه دهگامی پیشگیری از عود..... ۲۷۷

فصل یازدهم: شناخت درمانی و طرحواره درمانی اعتیاد

شناخت درمانی و طرحواره درمانی اعتیاد..... ۲۸۳

مراحل شناخت درمانی..... ۲۸۵

انواع طرحواره های ناکارآمد اولیه..... ۲۹۳

مراحل طرحواره درمانی..... ۲۹۷

منابع

منابع فارسی..... ۳۰۹

منابع لاتین..... ۳۱۶

www.ketab.ir

پیشگفتار

اعتیاد یا وابستگی دارویی یک بیماری زیستی، روانشناختی و اجتماعی است و عوامل متعددی در سبب شناسی مصرف مواد و وابستگی آن مؤثر هستند که در تعامل با یکدیگر منجر به شروع مصرف مواد و سپس اعتیاد می شوند. عوامل مؤثر بر فرد، محیط فرد و عوامل اجتماعی، عوامل در هم بافته ای هستند که بر یکدیگر تأثیر می گذارند. درک کلیه ی علل و عوامل زمینه ای موجب می شود تا روند پیشگیری، شناسایی، درمان و پیگیری به طور هدفمند ی طرح ریزی شود. در سال های اخیر رشد و تحول قابل توجهی در زمینه مطالعات مربوط به سوء مصرف و وابستگی مواد، بخصوص در نوجوانان دیده می شود. علاوه بر آن، پژوهش های موجود بر ابعاد دیگری از جمله میران شیوع، عوارض و پیامدهای این پدیده، عوامل خطر ساز و عوامل محافظ تمرکز داشته اند. بر مبنای یافته های حاصله پیش بینی بروز اعتیاد امکان پذیر می باشد و متخصصان می توانند گروه های در معرض خطر را مورد شناسایی قرار داده و اقدامات لازم را انجام دهند.

یافته های حاصل از ارزیابی سریع وضعیت سوء مصرف و وابستگی به مواد در ایران نشان داد که در مقایسه با سال های گذشته، میانگین سنی افراد معتاد کاهش یافته است. مطالعات دیگر در این حوزه کاهش سن شروع اعتیاد را تأیید کرده اند. بنابراین علت کاهش میانگین سن شروع مصرف مواد و افزایش شیوع اعتیاد در گروه های سنی مختلف جامعه حاکی از ضعف اقدامات پیشگیرانه و درمان در طول سال های گذشته است.

بنابراین، مطالعه اعتیاد موضوع مهم و با اهمیتی است که نیازمند سیاست گذاری های مهم در زمینه شناخت اعتیاد، روش های پیشگیری و درمان است. هدف ما از نگارش این کتاب مطالعه دقیق اعتیاد، انواع مواد و عوارض آن، سبب شناسی اعتیاد از دیدگاه های مختلف، پیشگیری و درمان اعتیاد است تا مطالعه کنندگان فهم بهتر و دقیق تری از اعتیاد و وابستگی دارویی از شروع تا درمان پیدا کنند.

این کتاب مفهوم جدیدی از اعتیاد را مبتنی بر جنبه زیستی آن مورد بررسی قرار داده است. برای انواع اعتیاد، روش های مصرف، پیامدهای روانی اجتماعی آن را ارائه نموده است. در بخش علل و سبب شناسی اعتیاد نظریه های روانشناسی، علل زیستی، علل مربوط به فرد، علل مربوط به خانواده، علل مربوط به دوستان، اجتماع و محیط مورد بحث قرار گرفته است. در بحث پیشگیری هم انواع پیشگیری بر اساس مدل های اخیر مانند مدل متمرکز بر فرد، مدل متمرکز بر محیط و مدرسه، مدل متمرکز بر خانواده، مدل متمرکز بر دوره نوجوانی بحث شده است.

در بخش مربوط به درمان های پزشکی، روانشناسی، به خصوص جدیدترین روش درمان روانشناسی؛ یعنی اجتماع درمان مدار TC و مراحل درمان آن بیان شده است. با توجه به اینکه در علل برگشت افراد مبتلا به اختلال وابستگی به مواد عامل اصلی شناخت، تفکر فرد، باورهای تسهیل کننده و

باورهای اجازه دهنده مصرف مجدد مواد است، در فصل آخر درمان شناختی - رفتاری و طرحواره درمانی برای درمان اعتیاد و پیشگیری از عود توضیح داده شده است.

بنابراین این کتاب می‌تواند برای همه کسانی که با پیشگیری و درمان اعتیاد سروکار دارند، مثل روانشناسان، مشاوران، روانپزشکان، مددکاران اجتماعی، متخصصان امر پیشگیری در آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی، دانشگاه علوم پزشکی و وزارت علوم مفید باشد. امید است کتاب حاضر به لحاظ ارائه اطلاعات مناسب به درمانگران، محققان و دانشجویان مفید واقع شود.

www.ketab.ir